

REPUBLIKA E KOSOVËS - РЕПУБЛИКА КОСОВО - REPUBLIC OF KOSOVO
GJYKATA KUSHTETUESE
УСТАВНИ СУД
CONSTITUTIONAL COURT

Priştine, 7 Haziran 2013
Nr. Ref.: RK420/13

KABUL EDİLMEZLİK KARARI

Başvuru No: KI03/13 ve KO28/13

Başvurucu

**Demë Dashi ve diğerleri
ile Ali Lajçi**

**Resmi Gazete’de 21 Ocak 2013 tarihinde yayımlanan Lanetli Dağlar Milli
Parkına İlişkin Yasa hakkında anayasal denetim başvurusu**

KOSOVA CUMHURİYETİ ANAYASA MAHKEMESİ

Mahkeme Heyeti:

Enver Hasani, Başkan
Ivan Čukalović, Başkanvekili
Robert Carolan, Üye
Altay Suroy, Üye
Almiro Rodrigues, Üye
Snezhana Botusharova, Üye
Kadri Kryeziu, Üye
Arta Rama-Hajrizi, Üye

Başvurucu:

1. Başvurucular İpek mukimleri Demë Dashi ve diğerleri (bundan sonra: ilk başvuru) ve İpek Belediyesi temsilcisi sıfatıyla Ali Lajçi (bundan sonra: ikinci başvuru)’dir.

İtiraz Edilen Karar

2. Her iki başvuru Kosova Meclisi'nde 16 Aralık 2012 tarihinde kabul edilen ve Kosova Cumhurbaşkanı'nın DL-06-2012 sayı ve 26 Aralık 2012 tarihli kararı uyarınca Resmi Gazete'de 21 Ocak 2013 tarihinde yayımlanan 2011/04-L-086 sayılı Lanetli Dağlar Milli Parkına İlişkin Yasa'ya itiraz etmişlerdir.

Başvurunun Konusu

3. İlk başvuru Yasa'nın "*mülkiyet hakkına riayet etmediği için insan temel haklarına aykırıdır*" iddiasını ileri sürmüştür.
4. İkinci başvuru ise "*Belediye'nin mülkünü azaltıp haklarını ve (gelirlerini azalttığı için) çıkarlarını ihlal eder*" iddiasında bulunmuştur.

İlgili Hukuk

5. İlk başvuru Anayasa'nın 113.7 ve 21.4 fıkraları, 03/L-121 sayı ve 15 Ocak 2009 tarihli Kosova Cumhuriyeti Anayasa Mahkemesi Hakkında Yasa (bundan sonra: Yasa)'nın 20. madde ile 22.7 ve 22.8 fıkraları ile İçtüzüğü'nün 56.2 fıkrasına dayandırılmıştır.
6. İkinci başvuru Anayasa'nın 113.4 fıkrasına dayandırılmıştır.

Başvuru Süreci

7. İlk başvuru 10 Ocak 2013 tarihinde Anayasa Mahkemesi (bundan sonra: Mahkeme)'ne başvurmıştır.
8. Mahkeme 14 Ocak 2013 tarihinde ilk başvurudan İçtüzükle öngörüldüğü başvuru formunu teslim etmesini talep etmiştir.
9. İlk başvuru Mahkeme'nin talep ettiği başvuru formunu 21 Ocak 2013 tarihinde teslim etmiştir.
10. Başkan 30 Ocak 2013 tarihinde Üye Almiro Rodrigues'i raportör yargıç olarak görevlendirmiş, Üyeler Altay Suroy (başkan), Kadri Kryeziu ve Arta Rama-Hajrizi'den oluşan Ön İnceleme Heyeti'ni belirlemiştir.
11. İkinci başvuru 5 Mart 2013 tarihinde Mahkeme'ye başvurmıştır.
12. İçtüzüğü'nün 37.1 fıkrası uyarınca Mahkeme 25 Mart 2013 tarihinde ikinci başvurucuya yazı göndererek ilave belge teslim etmesini istemiştir.
13. İçtüzüğü'nün 37.1 fıkrası uyarınca Başkan 25 Mart 2013 tarihinde KI03/13 ile KO28/13 sayılı başvuruların birleştirilmelerini emretmiştir.
14. Mahkeme 26 Mart 2013 tarihinde Kosova Meclisi'ne 2011/04-L-086 sayılı Lanetli Dağlar Milli Parkına İlişkin Yasa'nın iki başvuru tarafından yapılan başvuruların konusu olduğunu bildirmiştir.

15. Mahkeme'nin 21 Mart 2013 tarihinde istediği bilgileri ikinci başvuru 8 Nisan 2013 tarihinde sunmuştur.
16. Birinci başvuru 29 Nisan 2013 tarihinde Mahkeme'den başvuruların ayrılmasını ve ayrı ayrı görüşülmesini talep etmiştir.
17. Başkan, Raportör Yargıç'ın önerisi doğrultusunda KIO3/13 ile KO28/13 sayılı başvuruların birleştirilmesi kararını 14 Mayıs 2013 tarihinde çıkardığı yeni bir kararla yürürlükte tutmuştur.
18. Ön İnceleme Heyeti 15 Mayıs 2013 tarihinde Raportör Yargıç'ın raporunu inceledikten sonra Mahkeme Heyeti'ne başvuruların kabul edilmezliği hakkında karar almasını önermiştir.

Olguların Özeti

19. 2011/04-L-086 sayılı Lanetli Dağlar Milli Parkına İlişkin Yasa 16 Aralık 2012 tarihinde Kosova meclisince kabul edilmiş ve Kosova Cumhurbaşkanı'nın DL-06-2012 sayı ve 26 Aralık 2012 tarihli kararı uyarınca 21 Ocak 2013 tarihinde Resmi Gazete'de yayımlanmıştır.
20. Bu yasanın 1. maddesi şöyledir: *Doğal ve nadir değerlerin bir bütünü alanı olarak tefrik edilen Bjeshkët e Nemuna dağlarının bir kısmı, çok sayıda önemli orman ekosistemleri ve diğer korunmuş ekosistemleri ile endemik ve ayrık türlerinin belirli sayısı ile jeomorfolojik, hidrolojik ve peyzaj zengin özellikleri ile çevresel kriterlere göre ekonomik kalkınmanın faaliyetlerinde katkıda bulunan bilimsel değere sahip, eğitim-öğretim, kültürel-tarihsel, bilimsel, dinlenme ve turizm özellikleri ile Milli Park adında ilan olmaktadır: Milli Park "Bjeshkët e Nemuna" yani "Lanetli Dağlar".*
21. Yasanın 3. maddesi şöyledir: *"Bjeshkët e Nemuna" Milli Park sınırları sunumu "1:25000 ölçeği ile haritalarda vurgulanır ve bu yasanın ayrılmaz bir parçasıdır.*
22. Bundan başka Yasanın 5. maddesi şunu öngörmüştür: *Mülkiyet hakları ve Özelleştirme özel kanunlarla düzenlenir ve bu kanuna tabi değildir.*
23. Rugova bölgesi mukimleri olan ilk başvuru, belirtilmemiş bir tarihte, kabul edilen bu yasaya itiraz etmek üzere toplu dilekçe imzalayarak bir süreç başlatmışlardır.
24. İpek Belediye Meclisi azlarından 31 (otuz bir) kişilik bir grup İpek Belediye Meclisi'ne *"ulusal çevre koruma gelişmeleri çerçevesinde ekolojik bir belediye geliştirme niyetiyle, Rugova bölgesinin ulusal çıkar sağlayan özel turizm ve kültür bölgesi ilan edilmesi"* yönünde öneri sunmuştur. Öneri gerekçesinde *"İlerleme Raporunda da belirtildiği şekilde arazinin bir kısmının ulusal park ilan edilmesi doğrultusunda Kosova Hükümeti, ulusal parklar yasasını hazırlamak üzere Meclis Alan Planlama ve Ekonomik Kalkınma Komisyonu'na yetki vermiştir. Öneriler doğrultusunda ulusal park Dukagin bölgesinde yer alan Yakova, Yunik, Deçan İpek ve İstok olmak üzere 5 belediyeden çeşitli kısımları kapsayacaktır"* ifadesi yer almaktadır.

25. İpek Belediye Meclisi aynı tarihte öneriyi kabul etmiş ve “*Ulusal çevre koruma gelişmeleri çerçevesinde İpek Belediye Meclisi azalarının Rugova bölgesinde 32.492 hektarlık arazinin ekolojik bir belediye geliştirme niyetiyle, ulusal çıkar sağlayan özel turizm ve kültür bölgesi ilan edilmesi önerisinin desteklenmesi, Çevre ve Alan Planlama Bakanlığı ile ulusal parklar yasasını hazırlamaya yetkilendirilen Meclis Alan Planlama ve Ekonomik Kalkınma Komisyonu’na Alan Planlama Yasa Tasarısında yukarıdaki ifadenin söz konusu bölgenin kendisi, insanları ve Kosova genelinde ulusal düzeyde yararlı olacağından doğru ve ilgili tanımlama olarak kullanılmasının önerilmesi kararlaştırılmıştır*” ifadesi yer almaktadır.
26. İpek Belediyesi 11 Nisan 2012 tarihinde İpek Belediyesince onaylanan teklifi Çevre ve Alan Planlama Bakanlığı ile Meclis Alan Planlama ve Ekonomik Kalkınma Komisyonu’na göndermiştir.

Başvurucunun İddiaları

27. İlk başvuru, yasa koyucuların yasayı hazırladıklarında toplu dilekçeyi imzalayanlara danışmadığını ileri sürmüştür.
28. İlk başvuru devamında, 1946 yılında Belediye Meclisi kararıyla toplu dilekçe sahiplerinin özel mülklerine el konduğunu ve Belediye Meclisi kararına göre mülk kullanım hakkının tarım kooperatifine verildiğini ileri sürmüştür.
29. İlk başvuru, yasada kapsanan arazinin ihtilafli mülk olduğunu ve eski sahiplerine iade edilmesi gerektiğini ileri sürmüştür.
30. İlk başvuru son olarak, toplu dilekçeyi imzalayanların mülk iadesi için çok sayıda davayı Belediye Mahkemesi’nde açmış olduklarını belirtmiştir.
31. İlk başvuru Mahkeme’den şunu istemiştir:

13 Aralık 2012 tarihinde kabul edilen Lanetli Dağlar Milli Parkına İlişkin Yasa iptal edilsin ve Rugova gölgesinin kapsammayacağı yeni bir yasanın hazırlansın.

32. İkinci başvuru 2011/04-L-086 sayılı Lanetli Dağlar Milli Parkına İlişkin Yasa’nın Belediye’nin mülkünü küçültüp kısıtladığını, çıkarlarını ihlal ettiğini iddia ederek *özel mülklerin mülkiyetinin değiştirilmeyeceği ve tazmin edileceğini teminatı verilmemiştir – mülk sahipleri Milli Park istememekteler* ifadesini kullanmıştır.

Başvurunun Kabul Edilirliği

33. Başvurunun esas incelemesine geçmeden önce Mahkeme, İçtüzüğü’nün 37.1 fıkrası uyarınca iki başvurunun birleştirilmesini emretmiştir.
34. İçtüzüğü’nün 37.1 fıkrası şöyledir: Sekreteryaya, ele alınan konu bakımından davanın aynı kamu otoritesinin kararına yönelik bir başka tarafça Mahkeme’ye yapılan başvuruyla ilintili olabileceği konusunda Başkanı ve

raportör yargıcı bilgilendirir. Raportör yargıcın önerisi doğrultusunda Başkan ayrı olan davaların birleştirilmesini emredebilir. Aynı kuralın devamında: “Taraflar, davaların birleştirilmesi veya ayrılması ile ilgili olarak Mahkeme kararına itiraz etmeleri durumunda, Başkan’ın birleştirme veya ayırma kararından sonra on beş (15) gün içerisinde herhangi bir maddi veya yasal argüman sunarak yeniden gözden geçirilmesini talep edebilirler” açıklaması vardır.

35. İlk başvuru Mahkeme’den başvuruların ayrılmasını ve ayrı ayrı görüşmelerini talep etmiştir.
36. Ancak ilk başvuru birleştirme kararının gözden geçirilmesini gerektirecek şekilde talebini olgularla veya hukuki argümanlarla desteklememiştir.
37. Başvuruların ayrılması için yeterli temelin bulunmayışından dolayı Raportör Yargıç’ın öneri doğrultusunda Başkan, Kİ03/13 ile Kİ028/13 sayılı başvuruların birleştirilmesine ilişkin kararını yürürlükte bırakmıştır.
38. Ön incelemeden sonra Mahkeme, başvuru Anayasa’da belirtilen Yasa ve İçtüzük’te açıklanan kabul edilirlilik koşullarını yerine getirip getirmediğini değerlendirmek durumundadır.
39. Bununla ilgili olarak Mahkeme, Anayasa’nın 113. maddesine [Yargılama Yetkisi ve Yetli Taraflar] atıfta bulunmak ister. Madde şöyledir:

1. Anayasa Mahkemesi, yasal şekilde sadece yetkili makamlarca açılmış davalar hakkında karar verir.
2. Kosova Meclisi, Kosova Cumhurbaşkanı, Hükümet ve Halk Avukatı yetkili makamlar olup aşağıdaki davaları açabilir: (1) Yasalar, Cumhurbaşkanı ve Başbakanın kararları ve Hükümet kararlarının Anayasaya uygunluğu ile ilgili konular;
- (...)
4. Belediyeler, ilgili yasa veya karardan zarar görmeleri durumunda, belediye yetkilerine zarar veren veya gelirlerini azaltan yasa veya Hükümet kararlarının anayasallığına tartışma yetkisine sahiptir.
5. Kosova Meclisinin on (10) veya daha fazla üyesi, onaylandığı günden itibaren sekiz (8) gün içerisinde Kosova Meclisinde onaylanan her türlü yasa veya karara, içerik veya usul açısından itiraz edebilirler.
- (...)
7. Yasalarla belirlenen tüm yasal yollar tükendikten sonra bireyler, kamu otoriteleri tarafından kendi bireysel hak ve özgürlükler ihlal edildiğinde dava açma haklarına sahiptirler.

40. Mahkeme aynı şekilde İçtüzüğün 36. kuralı (3) c) bedine de atıfta bulunur. Bent şöyledir:

- (3) Başvuru aşağıdaki durumlarda da kabul edilmez olarak değerlendirilebilir:
 - c) Başvuru yetkili olmayan bir tarafça yapıldığı zaman;

41. Aslında Anayasa'nın 113. madde 2. fıkrası yasaların anayasaya uygunluğu hakkında Anayasa Mahkemesi'ne başvurmaya yetkili tarafların Meclis, Cumhurbaşkanı, Hükümet ve Kamu Denetçiliği Kurumu'nun olduğunu belirlemiştir.
42. Bundan başka Anayasa'nın 113. madde 5. fıkrası Kosova Meclisi'nden on (10) veya daha fazla sayıda milletvekilinin de Meclis tarafından kabul edilen her yasa veya karar hakkında anayasal denetim başvurusunda bulunabileceklerini belirlemiştir.
43. Bu şekilde bireyler Anayasa'nın 113. madde 7. fıkrası uyarınca yasaların anayasaya uygunluğu hakkında Anayasa Mahkemesi'ne başvurmaya yetkili değiller. Aksine bireyler kamu otoritelerinin işlemlerinden Anayasa ile güvence altına alınmış haklarının ihlali durumunda Anayasa Mahkemesi'ne başvurmaya yetkililer, ancak tüm kanun yollarını tükettikten sonra.
44. Mahkeme ilk olarak ilk başvurucunun, Anayasa ve Kosova Cumhuriyeti doğrudan uygulanan uluslararası sözleşmelerle güvence altına alınmış haklarını ihlal ettiği ileri sürülen kamu otoritesi işlemini açıkça belirtmediğini tespit etmiştir (*bkz. Anayasa Mahkemesi Hakkında Yasa'nın 48. maddesi*).
45. İkinci husus olarak Mahkeme, ikinci başvurucunun 04-L-086 sayılı Lanetli Dağlar Milli Parkına İlişkin Yasa'nın "*belediyenin mülkünü küçültüp çıkarlarını (gelirlerini azalttığını) kısıtladığını*" beyan ettiğini tespit etmiştir.
46. Aslında mevcut başvuruda ilk başvuru 03/13 numaralı başvuru için Anayasa'nın 113.7 fıkrasına atıfta bulunarak, ikinci başvuru ise KO 28/13 numaralı başvuruya ilişkin yasla dayanak olarak Anayasa'nın 113.4 fıkrasına atıfta bulunmuştur. Her halükarda her iki atıf esaslı bir dayanaktan yoksundur.
47. Birinci başvuruya ilişkin olarak Mahkeme, mevcut başvurudaki spesifik hukuki çıkarlarından bağımsız olarak bireylere soyut norm denetimi anlamında gelen ve bireysel başvurunun bir modalitesi olan *actio popularis* türünden başvuru hakkını Anayasa'nın öngörmediğini belirtir.
48. Aslında 113.7 fıkrası, Anayasa ile güvence altına alınmış bireysel hak ve özgürlüklerin kamu otoritelerince ihlal edildiği iddiaları için son kanun yolu mercii olarak Anayasa Mahkemesi'ne doğrudan başvurmaya ilişkin özel bir şikayet türü anlamına gelmektedir.
49. Bu nedenle Mahkeme, ilk başvurucunun toplumsal çıkarlar adına bir kanun yolu arayarak Yasa'nın anayasaya uygunluğu hakkında somut norm denetimi başvurusunda bulunmaya yetkili taraf olmadığı sonucuna varmıştır.
50. İkinci başvuruya ilişkin olarak Mahkeme, İpek Belediyesi'nden 21 Mart 2013 tarihinde itiraz konusu yasanın belediyenin gelirlerini neden ve nasıl azalttığı ve başvurusunun hukuki dayanağını destekleyecek ilave bilgi ve belgeler sunması istendiğini hatırlatır.

51. Mahkeme, ikinci başvuruçunun 8 Nisan 2013 tarihli cevabında şunu ifade ettiğini tespit etmiştir:

“- Mezkur yasa, kadaastro kayıtlarında kayıtlı bulunan mülk sahiplerinin ve önceki rejim tarafından o bölgeyi Arnavut ahaliden temizlemeye yönelik el koyma, tarım reformu gibi ayrımcı ve kasıtlı olan çeşitli şekillerde devletleştirilen mülk sahiplerinin hak ve çıkarlarını ihlal eder. Bu nedenle böyle bir yasa bu mülk sahiplerinin el koyma, tarım reformu gibi ayrımcı yasalarla tehlikeye atılmış haklarından yararlanmaya hukuki engel teşkil eder.

- Demokratik ülkelerde özellikle koruması olan vatandaşların sözü anlaşılıp dikkate alınması gerektiği halde itiraz konusu yasa ilgili bakanlıkla eşgüdüm içerisinde yapılmamış ve aynı zamanda çok sayıda sözlü ve yazılı itirazlarda bulunan Rugova bölgesi sakinlerinin şikayetleri yasayı hazırlayanlar tarafından dikkate alınmaksızın ve onların onayı alınmaksızın kabul edilmiştir. Bu nedenle yukarıda belirtilenler ve başvurumuzun ekinde önceden sunulan delillerin yanı sıra bu yazının ekinde bu davanın Mahkemece gözden geçirilmesi için ilgili olduğunu düşündüğümüz ilave delilleri sunuyoruz.

52. İkinci başvuruçucu açıklama yazısının ekinde şu evrakı da teslim etmiştir: Rugova köyü 14. Bölge kadaastro kayıtları ve köy sakinlerinin imzaladıkları toplu dilekçe.

53. Mahkeme ikinci başvuruçunun ilk açıklama yazısı, ikinci açıklama yazısı ile onun sunduğu delillerin itiraz konusu yasadaki Belediye'nin sorumluluklarını kısıtlayıp gelirlerini azaltarak etkilendiğini gerekçeli şekilde ortaya koyacak geçerli ve anlamlı dayanak oluşturmadığı görüşündedir.

54. Öyle görülüyor ki ikinci başvuruçucu “kadaastro kayıtlarında kayıtlı bulunan mülk sahiplerinin ve önceki rejim tarafından o bölgeyi Arnavut ahaliden temizlemeye yönelik el koyma, tarım reformu gibi ayrımcı ve kasıtlı olan çeşitli şekillerde devletleştirilen mülk sahiplerinin hak ve çıkarlarını ihlal eder. Bu nedenle böyle bir yasa bu mülk sahiplerinin el koyma, tarım reformu gibi ayrımcı yasalarla tehlikeye atılmış haklarından yararlanmaya hukuki engel teşkil eder” şeklindeki açıklaması doğrultusunda hareket etmektedir.

55. Ancak Anayasa'nın 113. madde 4. fıkrasının şerhi amacıyla belediye, ikinci başvuruçunun kendilerini temsil ettiğini ileri sürdüğü mevcut ilgili mülk sahiplerinin özel bir yasal süjesi olarak ele alınması gerekir.

56. İkinci başvuruçuya usulen sözde mevcut mülk sahiplerini temsil imkanı verilmiş olsa da mantıklı ve makul sonuç birinci başvuruçunun benzer şekilde olurdu.

57. Dahası ikinci başvuruçunun kendi adına başvurması için itiraz konusu yasadaki Belediye'nin sorumluluklarının kısıtlanıp gelirlerinin azalması şeklinde etkilendiğinin ileri sürülmesi gerekirdi.

58. Mahkeme, Anayasa'nın 113.4 fıkrasında belirtilen koşulların yerine getirildiği sonucunu makul bir şekilde ortaya koymak suretiyle ikinci başvurunun hiçbir iddiasının kanıtlanmadığı ve hiçbir delilinin bulunmadığı görüşündedir. İpek Belediyesi bu şekilde bu konu hakkında ne Anayasa Mahkemesi'ne başvurmayla ne de *mevcut mülk sahiplerini* temsile yetkili sayılamaz.
59. Sonuç olarak Anayasa'nın 113.1 fıkrası uyarınca Mahkeme, meşru bir şekilde yapılmamış başvurular hakkında karar alamaz; zira Anayasa'nın 113.4 ve 113.7 fıkra hükümleri anlamında ilk ve ikinci başvuru sahipleri yetkili taraflar değiller.
60. Sonuç itibarıyla İçtüzüğü'nün 36. kuralı 3. fıkrası uyarınca KİO3/03 ve KO28/13 sayılı başvurular kabul edilemez niteliktedir.

BU SEBEPLERDEN DOLAYI

Anayasa'nın 113.7 fıkrası, Yasa'nın 20 ve 27. maddeleri ile İçtüzüğü'nün 36.2 fıkrası ve 54, 55 ve 56. kuralları uyarınca Anayasa Mahkemesi'nin 7 Haziran 2013 tarihinde yapılan duruşmasında oybirliğiyle:

- I. Başvurunun kabul edilmez olarak reddine,
- II. Kararın taraflara bildirilmesine,
- III. Yasa'nın 20.4 fıkrası uyarınca Resmi Gazete'de yayımlanmasına karar verilmiştir.
- IV. İşbu karar derhal yürürlüğe girer.

Raportör Yargıç

Anayasa Mahkemesi Başkanı

Almiro Rodrigues, imza

Prof. Dr. Enver Hasani, imza